

Тарнавська Сніжана Вікторівна

кандидат історичних наук

старший науковий співробітник

відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, Україна

УКРАЇНСЬКІ ДИТЯЧІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ 20-Х – ПОЧАТКУ 40-Х РОКІВ ХХ СТ.: НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Дитяча періодика є важливим складником джерельної бази наукових студій, оскільки містить різнопланову інформацію, що дає змогу реконструювати освітні процеси, розвиток дитячої літератури, видавничої справи тощо. Вагому роль в науково-інформаційному забезпеченні дослідницьких розвідок відіграють довідкові видання (зокрема бібліографічні покажчики, каталоги тощо), які презентують широкий спектр джерел з тієї чи іншої тематики. У межах виконання наукового дослідження «Педагогічна наука та освіта в особах, документах бібліографії» (2020–2022, науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України Л. Д. Березівська) [1, 2] фахівці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського упорядкували й оприлюднили каталог «Українські дитячі періодичні видання 20-х – початку 1940-х років ХХ ст. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» [6]. У виданні розкрито зміст журналів для дітей зазначеного хронологічного періоду, що зберігаються у книгозбірні, зокрема: «Більшовиченята» (1924–1931), «Будь наготові!» (1926–1928), «Весела бригада» (1931–1937), «Жовтень» (1928–1941), «Дитячий рух» (1925–1934), «Друг дітей»/«Друг дітей» (1925–1933), «Октябрьские всходы» (1924–1930), «Піонерія» (1931–1941), «Червоні квіти» (1923–1931). Ці періодичні видання були предметом дослідження багатьох дослідників, зокрема науковців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (С. Б. Василенко, С. В. Тарнавська, С. М. Хопта, Н. О. Якобчук та ін.) [3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11].

Представлені часописи виходили друком у період становлення та активного функціонування радянської тоталітарної системи, коли політична ідеологія превалювала в усіх сферах суспільного життя. Звісно, в освіті – передовсім, адже ця галузь мала виховувати нове радянське покоління. Однак, незважаючи на чіткий ідеологічний контекст, у виданнях висвітлено ключові події радянської доби, що допомагає сформувати уявлення про тогочасну дитину, її виховання та світ, в якому вона зростала. На сторінках часописів розміщено матеріали про суспільно-політичне, громадське і культурне життя, діяльність дитячих організацій, освітньо-виховний процес, проведення дозвілля; висвітлено новини науки й техніки, практичні поради школярам, відомості про події за кордоном, історичні екскурси, біографічні публікації, рецензії на книги тощо. Окрім того, у журналах представлено казки, вірші, оповідання відомих поетів та письменників, зокрема В. Винниченка, О. Донченка, Н. Забіли, О. Іваненко, М. Коцюбинського, В. Сосюри, П. Тичини, М. Трублаїні, Лесі Українки, І. Франка, Т. Шевченка та багатьох інших. Матеріали доповнено ілюстраціями таких художників, як Г. Бондаренко, А. Бондарович, А. Гербурт, М. Головатинський, Й. Дайц, А. Дев'янін, М. Деревус, Л. Джолос, Г. Дубинський, В. Касян та інші, що певною мірою відображає розвиток художнього мистецтва досліджуваного періоду. Також у часописах подано зразки дитячої літературної та художньої творчості.

Дослідження дитячої періодики 20-х – початку 40-х років ХХ ст. поглибить знання про вплив тоталітарного режиму на виховання дітей, формування їхнього світогляду та сприятиме об'єктивному аналізу тогочасних процесів і явищ в освітній галузі. Сьогодні, в умовах російсько-української війни, дедалі актуальнішою стає потреба вивчення ідеологічного підтексту радянської системи освіти для розуміння витоків та концептуальних засад російської політичної пропаганди. Пропонований каталог буде корисним у розробленні джерельної бази наукових розвідок з історії освіти, педагогіки, літератури, мистецтвознавства, видавничої справи та інших суміжних галузей знань.

Список використаних джерел:

1. Березівська Л. Д. Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії: найістотніші результати другого етапу наукового дослідження. *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки* : зб. матеріалів звіт. наук.-практ. конф. за результатами наукових досліджень у 2021 р., 21 груд. 2021 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : ТВОРИ, 2021. С. 22–27. URL: <http://surl.li/crhea> (дата звернення: 03.11.2022).
2. Березівська Л. Д. Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії: найістотніші результати першого етапу НД. *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за результатами наук. дослідж. у 2020 р., 22 груд. 2020 р., Київ / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. Д. Березівська (голов. ред.), Д. О. Закатнов, С. В. Тарнавська (відп. за вип.) та ін.]. Вінниця : ТВОРИ, 2020. С. 23–25. URL: <http://surl.li/cqwggt> (дата звернення: 03.11.2022).
3. Василенко С. Б. Тематичне наповнення українських дитячих часописів 20-х – початку 40-х років ХХ ст. (на прикладі журналу «Піонерія»). *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки* : зб. матеріалів звіт. наук.-практ. конф. за результатами наукових досліджень у 2021 р., 21 груд. 2021 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : ТВОРИ, 2021. С. 48–49. URL: <http://surl.li/crhea> (дата звернення: 03.11.2022).
4. Тарнавська С. В. Тематично-змістове наповнення дитячого часопису «Жовтень» (1928–1941). *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки* : зб. матеріалів звіт. наук.-практ. конф. за результатами наукових досліджень у 2021 р., 21 груд. 2021 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : ТВОРИ, 2021. С. 36–37. URL: <http://surl.li/crhea> (дата звернення: 03.11.2022).
5. Тарнавська С. В. Українська дитяча періодика 20-х – початку 40-х рр. ХХ ст. у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як предмет історико-педагогічних розвідок. *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за результатами наук. дослідж. у 2020 р., 22 груд. 2020 р., Київ / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. Д. Березівська (голов. ред.), Д. О. Закатнов, С. В. Тарнавська (відп. за вип.) та ін.]. Вінниця : ТВОРИ, 2020. С. 45–46. URL: <http://surl.li/cqwggt> (дата звернення: 03.11.2022).
6. Українські дитячі періодичні видання 20-х – початку 40-х років ХХ ст. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського : каталог / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Тарнавська С. В., Хопта С. М., Якобчук Н. О., Василенко С. Б. ; авт. вступ. ст. Коляда Н. М. ; наук. ред. Березівська Л. Д.]. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 338 с. URL: <http://dnrb.gov.ua/ua/?ourpublications=32243> (дата звернення: 03.11.2022).
7. Хопта С. М. Дитяча періодика як складник історико-педагогічних розвідок (на прикладі журналу «Дитячий рух»). *Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій* : зб. матеріалів V наук.-методол. семінару з історії освіти, 21 жовт. 2020 р., Київ / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Тарнавська С. В. та ін. Київ, 2020. С. 33–34. URL: <http://surl.li/ctmoz> (дата звернення: 03.11.2022).

8. Хопта С. М. Змістове навантаження українських дитячих часописів 20-х – початку 40-х рр. ХХ ст. (на прикладі журналів «Дитячий рух», «Друг дітей»). *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за результатами наук. дослідж. у 2020 р., 22 груд. 2020 р., Київ / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. Д. Березівська (голов. ред.), Д. О. Закатнов, С. В. Тарнавська (відп. за вип.) та ін.]. Вінниця : ТВОРИ, 2020. С. 47–48. URL: <http://surl.li/cqwgt> (дата звернення: 03.11.2022).
9. Хопта С. М. Лексичний рівень дитячих періодичних часописів 20-х – початку 40-х рр. ХХ століття (на прикладі журналу «Червоні квіти»). *Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень: історія і сучасні підходи* : зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 19 трав. 2021 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та ін. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2021. С. 41–42. URL: <http://dnrb.gov.ua/ua/?ourpublications=28898> (дата звернення: 03.11.2022).
10. Хопта С. М. Проблеми літературної освіти на сторінках дитячих часописів 20-х – початку 40-х років ХХ ст. (на прикладі журналу «Червоні квіти»). *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук* : зб. тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 берез. 2021 р., Львів / ГО «Львівська педагогічна спільнота». Львів, 2021. С. 57–61. URL: <http://surl.li/ctivo> (дата звернення: 03.11.2022).
11. Якобчук Н. О. Український дитячий часопис «Червоні квіти»: структура та змістове наповнення видання у 1930–1931 роках. *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки* : зб. матеріалів звіт. наук.-практ. конф. за результатами наукових досліджень у 2021 р., 21 груд. 2021 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : ТВОРИ, 2021. С. 37–39. URL: <http://surl.li/crhea> (дата звернення: 03.11.2022).